

Faragó László válasza

Dr. Korompai Attila CSc opponensi véleményére

Tisztelettel köszönöm Opponensem elismerő szavait és építő kritikáját. Különösen jólesett, hogy Korompai Attila elismeri közelítésmódom és több megállapításom újszerűségét. Igen alapos munkájára utal, hogy a dolgozat különböző részeiben tett megállapításaimat szembesíti egymással, ezáltal hozzásegít ahhoz, hogy koherensebbé tehessem dolgozatomat.

Számomra úgy tűnik, hogy a kritikai észrevételeiben *sincsenek lényegi különbségek felfogásunkban*, hanem vagy nem fogalmaztam elég pontosan vagy nem fejtettem ki kellő mélységben véleményem.

1. „...a szerkezet, a struktúra fogalma térszerkezetet, térstruktúrát jelent”. E meghatározásból Opponensem hiányolja az „is” szócskát, mert – érvelése szerint – minden komplex jelenségnek „...lehet saját viszonyrendszere, szerkezete, melyek kölcsönösen áthatják egymást”, „vagyis nem minden struktúra térstruktúra”. Én éppen az itt idézett gondolatmenet kapcsán gondolom úgy, hogy minden létezőhöz, minden jelenséghez egyidejűleg hozzátartozik a megjelenési, megnyilvánulási formája, azaz a tér. A létezésnek ezt az aspektusát, az elemek összekapcsolódó rendjét, a viszonyrendszert, a relációhalmazt struktúráként is leírhatjuk, így ezek a struktúrák mind téri megjelenési formák.

Korompai Attila „nem tartja szerencsésnek a szerkezet és a struktúra fogalmi megkülönböztetést”, véleménye szerint ez „zavarokhoz vezethet”. Valóban, a magyar hétköznapi és szakmai szóhasználatban is e két fogalmat leggyakrabban egymás szinonimájaként használják. A dolgozatban én is úgy fogalmazok, hogy „ha különbséget kell tenni a szerkezet és a struktúra fogalma között, akkor véleményem szerint a szerkezet inkább a (fizikai) formára, az elemek elrendeződésére, architektúrájára utal, ami a hagyományos szemléletben a matematikai, geometriai, térképészeti eszközökkel megragadható, míg a struktúra az elemek közötti kapcsolatokra, a komponensek egymáshoz való viszonyára utal, ami inkább minősítést, értelmezést (vertikális, horizontális, hierarchikus, aszimmetrikus stb.) jelent.” Tehát – éppen a zavarok elkerülése végett – arra teszek javaslatot, hogy *a tudományos szóhasználatban* ne szinonimaként használjuk ezeket, hanem tegyünk különbséget közöttük, de okfejtésem végén magam is hozzáteszem, hogy ezt a fogalmi megkülönböztetést nem tartom témám szempontjából kardinális kérdésnek (166. o.).

2. Köszönöm, hogy felhívta a figyelmem arra, hogy a „körkörös okság” helyett több esetben inkább spirális folyamatokról és ciklikusságról kellene beszélni, és egyetérték a téridővel kapcsolatos megállapításaival is. A 136. oldalon Hérakleitosz parafrázisaként én is úgy fogalmazok, hogy „Kétszer nem élhetünk ugyanabban a térben”, ami összhangban van Korompai Attila véleményével is.

Ugyanakkor fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a konstruktivizmusban és sok más általam is idézett teóriában (pl. rendszerelméletekben, cselekvőhálózat-elméletben) a cirkuláris önreprodukálás, a rekurzív struktúrák, az oda-visszacsatolódások, az algoritmikusan ismétlődő folyamatok fontos szerepet játszanak. Az okozatok gyakran visszahatnak az okokra, az egyes elemek között kölcsönös összefüggések vannak. Az ismétlődéseknek fontos szerepük van a tartós struktúrák kialakulásában és az objektivációjukban is.

3. Egyetérték, a zárt autopoietikus terek – ahogyan magam is kifejtem – *strukturális kapcsolódása* nem teljes elzárkózást jelent, a rendszer által meghúzott határoknak inkább csak *szűrő funkciójuk* van. *A zártság arra utal, hogy a külső kapcsolódás a belső működési logikának megfelelően történik.*

4. Egyetérték Opponensemvel abban, hogy az elutasítás, a tagadás is létrehozhat, kijelölhet helyeket, úgy gondolom, hogy ez a „nem helyek” alkategóriájaként beépíthető a dolgozatomba.

5. Véleményem szerint a regionalizmus kérdésében sincs lényegi vita köztünk. A dolgozatban megadott definícióm szerint „a regionalizmus a különféle régiók kialakítását célzó elmélet és performatív törekvés, amely adott időben és térben kormányzási, területfejlesztési, fejlesztéspolitikai doktrínává válhat (politikai identitás és gyakorlat)” (205. o.). Ugyanitt a regionalizmust, mint politikai harcot abban a kontextusban használom, amikor egy területileg elkülönülten élő közösség a meglévő kulturális különbségek intézményesített elismerésére és az általuk lakott terület feletti önrendelkezésre törekszik (autonómia törekvések). A regionalizmus általánosabb fogalom, mint a „regionális politika”, annyiban több is lehet, hogy újabb területi szintek intézményesítése, új közigazgatási egységek létrehozása újraoszthatja az államhatalmat, a politikai decentralizáció vagy akár a koncentráció eszköze is lehet.

6. A szociorégió kapcsán Opponensem megjegyzése Bangó Jenő megállapítására vonatkozik.

7. Köszönöm, hogy Opponensem felhívta a figyelmet az általam alkotott „köztes tér” és más magyar szerzők által használt „környezet” fogalma közötti hasonlóságokra. A későbbiek során kibővítem fejtegetéseimet ezekkel a hazai irodalmakkal (pl. téri \approx térbeli \neq térbeni).

Pécs, 2017. november 15.

Faragó László

